

zvýšený zájem Spojených států na záležitostech světových a evropských, třebaže sblížení provádělo se se strany americké s nejvyšší opatrností a zdoluhavostí. Společnost národů musila přistoupit na privilegované postavení Severoamerické Unie aspoň v tom smyslu, že dříve, nežli by se přistoupilo ku projednání jakékoli věci, dotýkající se amerických zájmů, bude *nutno s vládou washingtonskou vyjednávat*.

V Německu reagovali nacionálové, vedení nyní energickým, ale politicky neobyčejně úzkoprským a zaujatým průmyslníkem *Hugenbergem*, na přijetí Youngova plánu bouřlivými protesty, které míní stupňovati až k boji krajními ústavními a případně i neústavními prostředky. Nacionálové vidí v Youngovu plánu jen definitivní ztročení Německa, přehlížejí dočasné úlevy a zdůrazňují definitivní ráz jednání, zbavující Německo poslední naděje na setřesení nenáviděných břemen třeba za cenu nové těžké hospodářské krise. Úspěch zoufalého úsilí nacionální strany, která se již téměř nelíší od ultrapravicových živlů hitlerovských a ludendorffovských, nepředvídá se však na žádné straně, třeba *situace koaliční vlády Müllerovy je pro trvající vnitřní rozpory rázu sociálního velmi nejistá*. V Rakousku přiostrčila se vnitřní krise ku konci léta *protiústavní akcí Heimwehrů*. Práce Národní Rady byla blokována již delší dobu nemožností dohody mezi oběma velkými politickými tábory, křesťanských sociálů a sociálních demokratů, z nichž žádný nemohl nabýti převahy nad druhým. Měštanská koalice (s Velkoněmci) udržovala se právě jen strachem před soc. demokracií a ti zas připravovali se na branný útok polofašistických organizací, rekrutovaný z maloměstského a venkovského prostředí. Kancléř *Seipel*, jehož osobní poměr k soc. demokracii byl nenapravitelný, učinil místo neutrálnímu a hospodářsky orientovanému *Streeruwitzovi*, který však naděje na uklidnění a uvolnění nespínil. Svou slabostí naopak učinil pokusy o zjednání východiska brachiální cestou, hroživé, Právce žádá naléhavě revisi ústavy ve smyslu *diktatury reakčního rázu*. Za těchto okolností kabinet *Streeruwitzův* odstoupil a k vládě povolán zas *policejní president Schober*, který je považován za silného muže Rakouska a má opravdu důvěru vojska a všech orgánů státní moci. Soc. demokracie vidí raději jeho jako poctivého odpůrce v čele vlády, neboť není jiné eventuality, než občanská válka.

Zcela neočekávaně byl dlouholetý diktátor Litvy *Voldemaras* po svém návratu ze Ženevy prezidentem republiky Smetonou svržen pro neshody v politice církevní. Mělo mu zůstat vyhrazeno ministerstvo zahraničních věcí, což však odmítl. Tento převrat shora udál se zatím bez obtíží. Na jeho místo nastoupil ministr *Tubelis*, nezdá se však, že by se tím změnila celá soustava. Diktátorské metody nebudou opuštěny.

Dr. R. Procházka.

LITERATURA.

BOHUŠ TOMSA: MASARYKŮV ZÁPAS O PRÁVO PŘIROZENÉ. Současně příspěvek k ideologii českých politických stran. Knihovny právnické fakulty university Komenského v Bratislavě svazek 21. Nákladem právnické fakulty university Komenského v Bratislavě 1928. Stran 90 za Kč 30.—.

»Je jasno, že kdyby se byla naše politika, zejména za války, opírala jen a jen o české státní právo historické, že by sotva mohl existovati náš stát ve své dnešní podobě. Slovensko nestalo se údem našeho státního těla z titulu práva historického, ale principu národnostního, který je v podstatě přirozenoprávním. Jako idea přirozeného práva osvobodila kdysi jednotlivce, tak nyní osvobodila národy — i národ náš. A již to jest dostatečným důvodem, abychom věnovali pozornost zápasu, který o ni v naší vlasti svedl Masaryk. Touto prací vzniklou na území Slovenska má býti kvitována účast, kterou Masaryk jako obhájce přirozeného práva přispěl k osvobození nejvíce utlačované větve československého národa a k jejímu sdružení s druhou větví národní ve společném státě« (str. 4). Ale nejen to. Předmět, o němž se ve studii pojednává, »je stejně aktuální jako byl téměř před třiceti léty, třeba že situace našeho národa politicky se úplně změnila. Ale problém práva přirozeného ve své obecnosti je živý déle a vyvolává nové otázky vzhledem k našemu nynějšímu položení... Ohma-

tává-li se dnes Masarykova filosofie ze všech stran, bylo by nevděčným opomenutím přehlédnouti právě tuto nejaktuálnější část jeho učení spjatou co nejúžeji s historií našeho státu. Na druhé straně vidím v Masarykově teorii přirozenoprávní doklad toho, že myšlenka přirozeného práva je stále živým tematem, které se bude ve vědě a vývoji lidstva stále vraceti; že není mrtvou ideou, jak za to měli a mají mnozí, ale obrodnou silou, která jednotlivce, národy a lidstvo vede k dosažení jejich ideálů« (str. 86). To jsou důvody, jež vedly mladého profesora právní filosofie na Komenského universitě v Bratislavě k napsání této kritické studie, která je jedním z nejcennějších příspěvků k charakteristice Masaryka jako filosofa, sociologa a politika a zároveň vítaným příspěvkem k historii našeho politického stranictví.

Politický zápas českého národa od let šedesátých až do té doby, kdy realisté vystoupili s myšlenkou přirozeného práva, byl podle Tomsy převahou založen na principu *státního práva historického*, jímž snažila se česká politika prokázat, že český stát dosud *právně* existuje, a z toho pak vyvozovala politické požadavky žádající *faktickou* obnovu toliko právně existujícího českého státu. To byla ona politika jedné karty a slabina, kterou se snažil léčiti Masarykův realismus a na niž kriticky pohlížel i Eduard Grégr a G. Eim. Masaryk státního práva historického nezavrhuje, zavrhuje však to, co označuje jako *státoprávní utopism*, totiž ten směr politický, který šmahem a nekriticky zakládá své požadavky na historickém právu. Masaryk měl za to, že jednostranná státoprávní politika odvracela české strany politické od zájmů kulturních, hospodářských a sociálních, že byla přepolitisována, ale neměla náležitého programu kulturního, sociálního, hospodářského a pokud jej měla, tak jej zanedbávala. Účelem Masarykovy kritiky dosavadní české politiky bylo načrtnouti *zásadní rozdíl* mezi programem druhých českých stran a programem strany realistické, založené počátkem roku 1900. Jeho kritika chtěla také připravit pro nový program jinou basi, než byla ta, na niž se zakládala politika druhých stran národních. Masarykova kritika bourala tradiční ideologii české politiky v samých základech a připravovala cestu pro ideologii novou. Jestliže Masaryk dokazoval, že historické státní právo dává jen slabý titul k uskutečnění českých národních ideálů, pak ovšem nemohlo již v novém programu míti to vůdčí postavení, jaké mělo dříve, a bylo nutno jeho místo vyplniti ideou jinou, již bylo právo přirozené, zejména přirozené právo národnosti. Rovněž jeho tvrzení o dočasné neuskutečnitelnosti českého státu bylo ranou mířenou proti samospasitelnosti historického státního práva a přípravou pro princip národnosti, v podstatě přirozenoprávní. A podobně i kritické hodnocení státu a jeho významu. Masarykova these o podřízeném významu státu neměla oslabiti interes o uskutečnění českého státu a tím odolnost české politiky proti Vídni, nýbrž byla míněna jen jako regulativ jednostranných státoprávních tendencí, neboť obracela zřetel na zmnožení národních sil, čímž chtěla prokázati službu konečnému cíli, který Masaryk nikdy úplně nepustil se zřetele, totiž uskutečnění českého státu.

Realistické stanovisko programu, které zatlačilo myšlenku státoprávní z její dominující posice a nahradilo ji principem národnosti, znamenalo v české politice značné novum, jež vtisklo lidové straně charakter odlišný od druhých politických stran. Realismus vystihl, že *hlavní hybnou silou není stát, ale národ, že národ je primární, stát sekundární*; že v moderní době státy netvoří národy, ale národy státy. Zkrátka *realismu šlo o to překonati jednostrannou historickou a právníckou orientaci české politiky a nahraditi ji orientací pokrokovou a sociologickou*. Čím bylo programu druhých politických stran právo historické, tím je programu realistickému právo přirozené. Z něho vyvozuje základní své požadavky a jím je odůvodňuje; jím zakládá a odůvodňuje spravedlivé tužby národa. A tak princip přirozeného práva stává se jednou z vůdčích idejí realistické politiky, z něho odvozeny jsou i konkrétní požadavky programové. Poněvadž však odůvodnění přirozeného práva stalo se v programu způsobem nedostačujícím, je pochopitelné, že o tuto ideu rozvinul se prudký zápas nejen v žurnalistice, ale že zasáhl i vědu. »Škoda jen« praví Tomsa, »že zdravý úsudek neovládl stranické nakvašení a že se kritisovalo a zavrhovalo povrchně, že se nešlo do hloubky k jádru věci. Zůstalo celkem při ploché žurnalistické

polemice, která k rozřešení otázky práva přirozeného a pozitivního nepřispěla téměř ničím, ačkoli se jednalo o otázku značného praktického dosahu, neboť se týkala základní směrnice české politiky« (str. 33). »Celý spor o oprávněnost historického a přirozeného práva zůstal vlastně nedořešen; co však mohlo z tohoto sporu zrodivšího se na naší domácí půdě vzejít, kdyby česká právní věda nebyla ho přešla mlčením nebo velkopanským gestem a kdyby byla uznala za vhodné domyslet vše, co v něm bylo nadhozeno! Právě v našem případě se ukázalo, že tu nejde o bezvýznamné dialektické půtky, ale o věci rázu teoreticky a prakticky svrchovaně naléhavého« (str. 45).

Přirozené právo, podle Masaryka, jsou mravní ideály, které si společnost tvoří a na nichž měří hodnotu práva pozitivního starajíc se o to, aby se staly skutečným právem. Přirozené právo vyrůstá z přítomnosti a jejích poměrů, ze života a jeho aktuálních potřeb. Tudíž živé síly skutečnosti a přítomnosti vytváří požadavky a ideály, které tvoří obsah přirozeného práva. Takto chápané přirozené právo bylo výplodem sociologického a evolučního stanoviska, které realismu bylo blízké. Proto také přirozené právo nebylo mu ztrnulou normou, platnou pro všechna místa a pro všechny doby, ale plastickou ideou měnící se dle času a místa. Právo přirozené je právem obsahu životního, aktuálního, jest to právo moderní proti právu pozitivnímu, které často pokulhává za životem. Obsahem práva přirozeného jsou spravedlivé požadavky sociální, politické, kulturní, národnostní, po případě i požadavky rázu jiného, vyvěrající z aktuálních potřeb a z aktuální mentality společnosti. Žádá-li dělník, aby spravedlivě byly v zákoně upraveny podmínky a zaručeny výtěžky jeho práce, je požadavek jeho přirozeným právem právě tak, jako spravedlivá snaha národa po samostatnosti a povznesení kultury. Měřítkem spravedlivého, mravního je Masarykovi princip humanity. Humanita je tedy i základem jeho přirozeného práva, čili jinými slovy, přirozené právo Masarykovo je přirozeným právem humanitním. Přirozené právo, jak sije představuje Masaryk, neatomisuje společnost a stát, ale chce sjednati ochranu a zabezpečení rozvoje individua v rámci společenského celku. Individuum nesmí utonouti ve společnosti, nýbrž musí mu býti zjednány podmínky, aby se s ní vyvíjelo v souladu a k svému i jejímu prospěchu. Tato snaha zachovati rovnováhu mezi individuem a společností se často u Masaryka nedoceňuje a způsobuje zejména nesprávné chápání jeho ideje demokracie, praví Tomsa. Pokud jde o české státní právo, má Masaryk za to, že čistě právnícká a historická sankce nepostačí k jeho odůvodnění a udržení, a proto ji chce nahraditi sankcí silnější, působivější — sankcí přirozeného práva. Právo přirozené dává historickému právu státnímu vnitřní mravní odůvodnění a ospravedlnění; právo historické je proto žádoucí, že je spravedlivé, že uskutečňuje naše mravní, humanitní ideály. K samostatnosti chce Masaryk dospěti po etapách, v nichž by se realizovaly postupně požadavky přirozeného práva a v nichž by se národ k samostatnosti vychovával. Přirozené právo Masarykovo, jak vyšlo z polemik, které svedl se svými odpůrci v roce 1900, možno formulovati podle Tomsy takto: *»Je to souhrn mravních, humanitních požadavků rodících se z aktuálních potřeb životních a sloužících jako vzor, který právo pozitivní má v sobě uskutečniti, aby se mu dostalo vnitřního oprávnění«* (str. 61).

K problému práva přirozeného vrátil se Masaryk ještě řadou statí uveřejněných v Čase v prosinci r. 1903. Podle Tomsy možno v nich viděti vyvrcholení Masarykovy teorie přirozeného práva, mají však význam i tím, že obsahují *jádro celé právní filosofie Masarykovy*, nahozené sice jen stručně, ale přece takovým způsobem, že vrhají jasné světlo na charakter celé jeho právní teorie. *S filosofického hlediska je mu právo uskutečněním našich sociálních, lépe etických ideálů. Pojem zákon proti tomu znamená totéž, co právník rozumí slovem platné právo pozitivní. Toto pozitivní právo může odpovídati etickým ideálům, může jim však i neodpovídati. Jen v prvém případě je v noetickém slova smyslu právem, v druhém živým zákonem. Zákon je tedy jen prostředkem k uskutečnění našich etických ideálů, kterým náleží atribut absolutnosti. Právo pozitivní je proto noeticky absolutní jen potud, pokud v sobě tyto ideály realizuje. Materiálně není tedy pro Masaryka rozdíl mezi »právem« a »právem přirozeným«.* »Chťce tedy Masarykovu konstrukci vyjádřiti řečí právníka, řekli bychom: *Zákon je právem potud, pokud jest spravedlivý; nespravedlivý zákon jest sice zákonem, ne však právem«* (str. 65). Mravnost je živnou půdou

práva. A právem jsou jediné etické požadavky zákonem respektive obyčejem uskutečněny. A Tomsa zdůrazňuje, že »pro Masaryka presidenta jest mravnost týmž východiskem politiky a práva právě tak jako byla pro Masaryka učence a politika« (str. 67).

Ve vývoji ideje přirozeného práva u Masaryka možno podle Tomsy stanovit tři období. *První* období, počínající pravděpodobně koncem osmdesátých let a končící posledními lety devadesátými, je charakterisováno poměrnou neurčitostí stanoviska k přirozenému právu. Na základě obrozenských studií, hlavně studie Palackého a Havlíčka, považuje Masaryk přirozené právo za českou národní tradici, třebaže ne výlučně domácího původu, a včleňuje je do svého národního a politického programu. Při tom je mu zřejmo jen tolik, že toto právo čerpá svůj obsah ze zásad humanitních, že jeho sankce je mravní, že jeho obsahem jsou především spravedlivé tužby národa, a že dlužno chápati je nejen individualisticky, ale i kolektivisticky. Uvědomuje si i nutnost upravit jeho poměr k právu historickému a sice v prospěch práva přirozeného. Ostatní stránky problému zůstávají však teoreticky nepovšimnuty a celek není propracován. K právu přirozenému obrací v této periodě zřetel téměř výlučně s ohledem na poměry české, nerozvíjí však přirozenoprávního problému v celé jeho šířce, abstraktně. *Druhé* období, pro vývoj Masarykovy ideje práva přirozeného nejdůležitější, je právě období zápasu v r. 1900 točícího se kolem programu české strany lidové; z tohoto zápasu vlivem polemik idea přirozeného práva vychází poměrně určitě precisována, teoreticky prohloubena a vědecky respektive filosoficky odůvodněna. Hlavním tematem je tu hodnocení práva přirozeného a historického a vztahy vzájemného jejich poměru — a to ne již s výlučným ohledem na poměry české, ale i všeobecné. Úvahy stávají se systematictějšími, zatím co dříve byly převahou příležitostné. V této době vznikla skutečná teorie přirozeného práva. *Třetí* období, po roce 1900, buduje na výtěžcích, získaných v období druhém. Masaryk tu přesněji formuluje a odůvodňuje dříve vyslovené myšlenky, po některých stránkách hlouběji je propracovává. Něčeho nového tato perioda nepřináší. V ní Masaryk zejména přesněji formuluje poměr práva a zákona, a pro pozitivní právo přijímá teorii etického minima. Konečně tu Masaryk podává účet ze své teorie pokud ji aplikoval ve své politické činnosti, zejména za světové války. To činí ve Světové revoluci.

Přecházející ke kritickým poznámkám o právní filosofii Masarykově konstatuje Tomsa, že i v Masarykových názorech na právo zůstávají své stopy tři prvky, které vystupují ve většině jeho prací: filosofický, sociologický a politický. Jako filosof staví se Masaryk na stanovisko realistické, při čemž vyznačuje jej tendence moralistní, jako sociolog projevuje se sklony protiindividualistickými, jako politik pak aktivitou. »Jedním slovem, právní filosofie Masarykova je životně aktuální« (str. 72). Podle Tomsy »zůstane Masarykovou trvalou zásluhou, že program realistické strany byl v Čechách první, který se pokusil politickou praxi opřít o konkrétně formulovanou právní filosofii. Politická činnost má především co činiti s právem a státem a je tudíž nutno, aby si k nim politik ujasnil poměr z nějakého vyššího hlediska. To Masaryk vždy zdůrazňoval žádaje, aby základem politického programu byla určitá filosofie, pevně zaujatý názor na svět a na život, který pak zapotřebí konkretisovati na jednotlivosti, tedy i na právo a stát. Žádná z dřívějších českých stran politických hlubšího, filosofického nazírání na stát a právo neměla. Státní právo české bylo vskutku jen dogmatem bez jakéhokoli filosofického podkladu« (str. 73). Sběhem okolností Masarykova myšlenka dostala se na forum mezinárodní a historie dala jí za pravdu proti jeho protivníkům, kteří nechtěli ničeho věděti o přirozeném právu a dovolávali se pouze práva historického »Již jsem podotkl«, praví Tomsa, »že Československý stát sotva by byl ze světové války vyšel v dnešní své podobě, kdybychom se byli dovolávali při svém politickém obrození pouze svého práva historického. Tato myšlenka byla by ve vření nových ideí, které hýbaly světem za světové války, sama o sobě vskutku vypadala kuriozně a svět by jí sotva byl porozuměl. Věřím, že Masaryk měl mnoho práce, když přesvědčoval naše spojence a přátele v zahraničí o českém historickém státním právu. Vždyť celý právní stav, který byl základem starého uspořádání Evropy, měl být z kořene vyvrácen ve jménu ideje seburčovací, která se stavěla nad každé

právo pozitivní. Přece však myšlenka historického práva při budování našeho státu nevyšla na prázdno. Dostala svému úkolu zachovati české země celkem v jejich hranicích. Nikdy však by nebyla stačila na to, aby se stala titulem připojení Slovenska k historickým českým zemím. Zde sehrála rozhodnou roli zase idea sebeurčovací, idea přirozeného práva národa« (str. 81—82).

Tomsa ukazuje na slabiny právní filosofie Masarykovy zejména se stanoviska právního, doznává však, že s hlediska obecného myšlenkového vývoje dostalo se Masarykově myšlenky přirozeného práva satisfakce: idea sebeurčovací, která vyvracela z kořenů státy a tvořila nové, byla skvělým argumentem pro jeho teorii přirozenoprávní a současně jejím politickým vítězstvím. Rovněž obnovená teorie přirozeného práva, která v posledních třiceti letech zmohutněla a má zástupce mezi právníky všech kulturních národů, dala stanovisku Masarykovu za pravdu. »Tyto skutečnosti třeba se všemi důsledky nestranně uznati, i když na druhé straně připustíme slabé stránky Masarykovy právní filosofie. Ty však nezničí to, co je v jeho filosofii velkorysého. Obětovati menším nedostatkům velké jeho myšlenky bylo by malicherné. To neplatí jen o jeho názorech na právo, ale o jeho filosofii vůbec. Nikdo mimo něj nedovedl dáti českému národu filosofii, a nejen českému národu, ale i československému státu. A částí této národní a státní filosofie je i jeho idea přirozeného práva« (str. 85). Podle Tomsy nelze Masarykovi upřítí jednoho: schopnosti velkých koncepcí. »V tom je Masarykovo těžiště, a proto Masaryk filosof přežije Masaryka vědce. V tom je jeho velká zásluha a jádro jeho poslání v našem národě, neboť mu dovedl dáti program a otevřítí dalekosáhlé perspektivy. Jeho filosofie nepatří minulosti, patří i přítomnosti a budoucnosti. Na tom ničeho nezmění ztroskotání věda jeho názor na naši národní minulost. Hodnota národní filosofie Masarykovy nespočívá v tom, je-li správně vykládána minulostí, ale v tom, co pozitivního dovede dáti československému národu a státu. A jedním z těchto velkých kladů je i jeho myšlenka přirozeného práva podložená humanitou. V ní je kus programu československého státu a kus jeho filosofie« (str. 86).

Jest si přáti, aby tato svědomitá a kritická studie Tomsova našla hodně ohlasu zejména v kruzích politických.

A. Klím.

BIBLIOGRAFIE.

ČESKÁ.

- Beneš* (Eduard). — Štefánik a jeho odkaz. Praha, Čin 1929. 6'—.
- Čapek* (Stanislav). — Dějiny papežského státu. Jeho počátky a vývoj až do konkordátu s Mussolinim. Praha, typ. Jaroš 1929. 30 str. 2'—.
- Deset let československé zahraniční politiky.* (Činnost ministerstva zahraničních věcí). Zvl. ot. z díla: »Deset let ČSR«. V Praze, Min. zahr. věcí 1928. 213 str.
- Dyk* (Viktor). — Ad usum pana presidenta republiky. V Praze, Neubert 1929. 86 str. 10'—.
- Filene* (Eduard A.). — Průmyslová revoluce. Nástin budoucích změn v americkém obchodu a průmyslu. Praha, Sfinx 1929. 207 str. 28'—.
- K vítězné svobodě.* 1914—1918—1928. Album fotografií z dějin zahraničního i domácího odboje československého. Praha, Památník odboje 1929. 463 str. 360'—.
- Kapras* (Jan). — Z domácího odboje. Praha, Památník odboje 1928. 31 str.
- Kochannyj* (Cyril). — O Podkarpatské Rusi. Praha, Stát. naklad. 1929. 40 str. 2'50.
- Kučera* (Bohumil). — Mezinárodní základy cizineckého práva. Brno, Barvič a Novotný 1929. 201 str. 40'—.
- Lasovská* (F.). — Sokolstvo za války a převratu. V Praze, Čsl. Obec Sok. 1928. 46—II str. 2'—.
- Polívka* (V.). — Pamatke Štefánikovej. Lučenec 1929. 160 str. 12'—.
- Ráček* (Blažej). — Československé dějiny. Praha, Kuncif 1929. 800 str. 40'—.
- Rokytá* (Ant.). — O významu nábožensko-politických snah sv. Václava v rámci světových dějin. 1929. 341 str. 12'80.
- Rousseau* (Jean Jacques). — O smlouvě společenské, čili o základech politického práva. Přel. dr. Fr. Šelepa. N. vyd. Praha, Otto 1929. 186 str. 6'—.
- Sychrava* (Lev). — Několik dat ze života presidenta Masaryka. Praha, Svaz Národního osvobození 1929. 51 str. 3'—.
- Šteidler* (F.). — *Boháč* (J.). — *Bednařík* (F.). — Československé legie za světové války. Praha, Památník odboje 1929. 52 str.
- Švec* (Josef Jiří). — Deník. Praha, »Za svobodu« 1929. 30'—.